

016
C46

Biblioteca Municipală B.P. HASDEU

calea ta spre cunoaștere

CHIȘINĂUL ÎN PICTURĂ

catalog bibliografie

135 ani

**biblioteca
municipală
B.P. Hasdeu**

Oraşul în care trăim
întotdeauna a servit ca muză
de inspiraţie pentru
oamenii de creaţie.

Chişinăul este prezentat
în opere literare, muzicale
(vocale şi instrumentale),
în filme (documentare
şi artistice) şi,
desigur, în arta plastică
(pictură, grafică, sculptură).

Chişinăul în pictură:
peisaje, portrete este o carte,
în care au fost adunate,
în premieră, creaţii de artişti
plastici de diferite generaţii
şi naţionalităţi, care
au lăsat o amprentă
incontestabilă în dezvoltarea
artei în spaţiul
dintre Prut şi Nistru.

135
ani

**biblioteca
municipală
B.P. Hasdeu**

016
C46

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ B.P. HASDEU
CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE CHIȘINĂU

CHIȘINĂUL ÎN PICTURĂ

(peisaje, portrete)

Catalog-bibliografie

Chișinău-2012

$$016: [45.047 + 45.041.5](478-25) = 135.1 = 161.1$$
$$[45.047 + 45.041.5](478-25)(01)(084) = 135.1 = 161.1$$

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”
Chișinău, bd. Stefan cel Mare nr. 148

www.hasdeu.md
municipala@hasdeu.md

Ediție îngrijită de

dr. conf. univ. Lidia Kulikovski

Alcătuitori:

Taisia Foiu, cu participarea dr. în studiul artelor Ludmila Toma

Traducerea studiului introductiv:

Ludmila Pînzari, Vlad Pohilă

Redactor: *Vlad Pohilă*

Macheta și prepress: *Vladimir Kravcenko*

Chișinăul în pictură : (peisaje, portrete) : Cat.-bibliogr. / Bibl. Municipală
„B. P. Hasdeu”, Centrul de Informare și Documentare „Chișinău” ;
alcăt.: Taisia Foiu, Ludmila Toma ; ed. îngrijită de Lidia Kulikovski. –
Ch. : S. n., 2012 (Tipogr. „Elena-V.I.”). – 176, [32] p. : fot.
100 ex.

ISBN 978-9975-4369-4-6.

016:75/76(478-25)
C 46

CUPRINS

Argument

6

Studiu introductiv.

Ludmila Toma. Chișinăul văzut de pictorii lui

8

Людмила Тома.

Кишинев в художественных образах

13

PICTORI (A-Z)

19

Reproduceri

127

Lista reproducerilor

158

INDEXURI AUXILIARE

Index de pictori

159

Index de personalități pictate

160

Index de peisaje

164

Index de nume

170

ARGUMENT

Catalogul-bibliografie **Chișinăul în pictură: peisaje, portrete** este un nou proiect al Bibliotecii Municipale de cercetare, identificare și promovare a patrimoniului cultural al orașului nostru, în continuarea publicațiilor *Chișinăul din amintire*, *Chișinăul în literatură*, *Creatori de ex-libris basarabeni*, *Bibliografia Municipiului Chișinău* etc.

Materialele din catalog se referă la perioada 1902-2012 și includ 131 de pictori de diferite generații și naționalități care lucrează în variate stiluri ale artelor. Toate lucrările sînt axate pe un singur subiect – Chișinău – realizate în genurile plastice: peisaj și portret. Au fost identificate 1395 de creații, bibliografia selectivă incluzînd 1331 descrieri.

Scopul bibliografiei-catalog rezidă în reunificarea lucrărilor create de artiști plastici pe parcursul a 110 ani, localizate în diferite colecții, muzee, centre expoziționale, galerii de artă ale orașului. La selectarea și elaborarea listei pictorilor, prezenți în lucrare, autorii au avut în vedere următoarele criterii:

- a) calitatea de membru al UAP din Republica Moldova;
- b) activitatea pedagogică ca un criteriu de profesionalism;
- c) prezența a minimum două picturi pe tema respectivă.

Excepție fac artiștii care au lăsat o amprentă distinctă la dezvoltarea artei în Basarabia și în Republica Moldova, aceștia fiind incluși chiar și cu o singură lucrare reprezentativă.

Chișinăul poate fi redat, desigur, prin cele mai diferite genuri de pictură. Pentru prezenta lucrare au fost selectate, după cum am menționat deja, numai peisaje și portrete, care, conform opiniei specialiștilor, scot în evidență plin aspecte definitorii ale orașului și ale personalităților lui.

În procesul de identificare a lucrărilor au fost examinate și prelucrate cataloagele și fișierele *Muzeului Național de Artă a Moldovei*, ale *Muzeului de Istorie a Moldovei*, ale *Muzeului Literaturii Române „M. Kogălniceanu”*, ale *Centrului Expozițional „C. Brâncuși”*; cataloagele de expoziții ale artiștilor plastici din Moldova (1951-1980), colecțiile personale ale artiștilor și ale unor instituții avizate. În plus, au fost examinate și o serie de lucrări de specialitate publicate precum și resurse electronice: site-urile *UAP din Republica Moldova*, *Asociației pictorilor ruși M-ART*, mai multe site-uri personale etc. La verificarea corectitudinii informației și-au dat concursul majoritatea artiștilor plastici, incluși în cartea noastră, membri ai familiilor și muzeografi.

Catalogul include 131 de articole despre tot atîtea personalități. Fiecare articol este structurat în trei părți: *Repere biografice*, *Lista lucrărilor* și *Bibliografie selectivă*.

Reperere biografice oferă informații succinte despre autor: anul nașterii sau anii de viață, studii, afiliere, grade și titluri didactico-științifice.

Lista lucrărilor include peisaje urbane și/sau potrete ale personalităților din Chișinău, inclusiv autoportrete.

La baza aranjării materialelor în catalog, descrise conform standardului *SN 201:2001 Descrierea bibliografică a documentelor. Documente grafice*, se află criteriul cronologic, iar în cadrul anului lucrările fiind prezentate în ordine alfabetică.

Pentru fiecare descriere este indicat anul, tehnica, dimensiunile și localizarea picturii. În cazurile cînd nu sînt informații complete despre lucrare – de ex., numai titlul și anul preluat din diferite surse de referință, ea este marcată cu asterisc. În unele cazuri, din diferite motive, localizarea pînzelor este neidentificată.

Compartimentul **Bibliografie selectivă** sau **Bibliografie** (în cazul cînd sînt puține surse) este aranjat în ordine alfabetică, care include cărți, monografii, albume, cataloage ale expozițiilor în

primul plan, urmate de articole din culegeri, din reviste și ziare cu analize ale activității în general și la subiectul respectiv, precum și repere biografice din edițiile de referință, fiind respectată ordinea alfabetică.

Pentru compartimentul **Bibliografie selectivă** au fost examinate: *Cărțile Moldovei Sovietice* (1971-1990), *Cronica presei* (1961-1998) și *Bibliografia Națională* (1999-2010), indicele bibliografic *Arta Moldovei* (1924-1974), *Calendarul Bibliotecarului*, *Calendar Național* (1993-2012), *buletinul de informare și documentare Cultura în Moldova* (2004-2010), indicele bibliografic *Moldavistica* (2000-2009) (Biblioteca Națională a RM), biobibliografiile, elaborate de Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, colecția personală a dr. în studiul artelor Ludmila Toma, colaborator științific al Academiei de Științe a Moldovei.

Descrierea bibliografică a materialelor din compartiment a fost efectuată conform *STAS-ului 7.1-2003. Descrierea bibliografică a documentelor*, iar abrevierile – conform *STAS-ului 7.11-2004 Abrevierile cuvintelor și expresiilor în limbile europene*.

Lucrarea include și compartimentul **Reproduceri**, care adaugă valoare la perceperea lucrărilor artiștilor interesați de tema Chișinăului și a locuitorilor lui. Minialbumul reflectă diversitatea expresivității artistice și, într-o anumită măsură, trăsăturile specifice ale orașului și ale oamenilor care reprezintă gloria lui.

Structura lucrării presupune o numerotare paralelă a înregistrărilor bibliografice: una pentru catalog, alta pentru bibliografie.

Finalizează lucrarea un aparat auxiliar ce facilitează accesul la informație: *Lista reproducerilor*, *Indexul personalităților pictate*, *Index de peisaje* (elab. N. Cecoi), *Indexul de nume* (elab. M. Gonța). În paranteze rotunde sînt prezentate descrierile despre personalitate în ambele limbi: română și rusă.

Prezenta bibliografie-catalog este destinată publicului larg: artiștilor plastici, criticilor de artă, profesorilor din instituțiile de învățămînt de profil, colaboratorilor muzeelor, galeriilor de artă, bibliotecarilor, tuturor celor interesați de istoria și cultura orașului.

Autorii exprimă sincere mulțumiri celor care au contribuit la apariția ediției: Muzeului Național de Artă al Moldovei (director Tudor Zbârnea, șeful secției Artă Națională Nicolae Olaru), Muzeului Literaturii Române „M. Kogălniceanu” (director Valeriu Nazar), Centrului Expozițional „C. Brâncuși” (director Mihail Mungiu); cercetătorului Iurie Colesnic, colaboratorilor Filialei de Artă *T. Arghezi* A. Sokolovski, Z. Bădărău, A. Vîrlan pentru ajutorul acordat la depistarea materialelor.

CHIȘINĂUL VĂZUT DE PICTORII LUI

Fațetele schimbătoare ale Chișinăului și ale personalităților lui sînt înveșnicite nu numai în fotografiile din diferite epoci, cunoscute multor, dar și în opere de artă plastică, mai puțin accesibile, care însă merită, și ele – nu mai puțin – să fie popularizate. Diferite generații de pictori, care au trăit sau trăiesc și acum în Chișinău, au surprins trăsături irepetabile ale personalităților sau motive definitorii ale peisajului urban.

În pictură, gen de artă ce constituie filonul acestei cărți, unul din elementele esențiale ale expresivității este abordarea coloristică ce generează o anumită dispoziție prin tonalități specifice, ca în muzică. Un rol semnificativ este atribuit efectelor obținute de pictor din materialul tehnic. Această abordare se face simțită mai ales în pictura de șevalet, poate, în primul rînd, în genuri ca portretul și peisajul, pe care se centrează lucrarea noastră. Totodată, în prezentul catalog sînt incluse și lucrări de acuarelă, pastel, guașă – cele în care paleta de culori are un rol definit.

Este cunoscut faptul că frumosul în viață și frumosul în artă nu sînt noțiuni identice. Pictorul nu copiază obiectul ales, el își generalizează impresiile, evidențiind esențialul, trăsăturile caracteristice, omițînd detaliile de prisos, elaborează compoziția după reguli specifice artelor, obținînd integritate plastică. Procesul de creație se compune din diferite emoții discrete, delicate sau profund expresive, tensionate, care animează imaginea, chipul. Autorul identifică starea obiectului și a sufletului în ea, creînd de fiecare dată o imagine artistică nouă. Spectatorul percepe opera artistică recunoscînd lucruri cunoscute și descoperind fascinat individualitatea artistului.

Atît tablourile de dimensiuni mari, cît și studiile sînt niște originale documente istorice, mărturii elocvente ale intereselor, pasiunilor, experiențelor estetice, iar în ultimă instanță – și ale scopurilor pe care și le propune autorul. Tocmai de aceea ele reflectă personalitatea artistului și spiritul timpului.

Concomitent, genuri de pictură ca portretul și peisajul, în special cel urban, deși fiecare cu specificul său, au și puncte comune care le evidențiază în raport cu alte genuri ale artei figurative. Vorba e că portretul și peisajul se axează într-o măsură apreciabilă, pe obiecte concrete. Din care motiv artiștii care le practică inerent tind spre realism, în sensul cel mai larg al cuvîntului.

Aceasta se referă în cea mai mare măsură la portret, fapt ce a impus termenul de viziune portretistică. Abordarea individuală se manifestă în aceste genuri în funcție de trăsăturile caracteristice ale naturii, care excită imaginația creativă ca sursă și nu ca un motiv aleatoriu pentru crearea unei lumi noi, rod al fantaziei. Dacă plasticianul nu redă în chipul creat percepțiile personale sau particularitățile peisajului, spectatorul nu va avea o idee despre unicitatea obiectului.

Catalogul nostru înglobează peste 1395 opere de pictură. Dacă ne-am propune vernisarea unei expoziții reprezentative, în care am include cîteva lucrări de la fiecare din cei 131 de pictori preconizați, am rămîne surprinși de anvergura și valoarea ei. Dar nici în acest caz o expoziție nu

va putea reflecta suficient alura schimbătoare a capitalei Moldovei și a personalităților chișinăuene. Motivul nu rezidă în cantitatea lucrărilor, ci în specificul picturii. Respectarea aspectului documentar este apanajul fotoreporterului, nu al pictorului. Nu tot ce vedem poate incita impulsuri creative și obține o nouă viață într-un nou material, într-o nouă dimensiune. Unele obiecte atrag atenția pictorilor de mai multe ori, aceleași lucruri lasându-i indiferenți pe alții. Adeseori, unii pictori reiau motive preferate și peste ani, în diferite anotimpuri, la lumină diferită și de fiecare dată creează imagini noi.

Operele create pe parcursul unui secol și mai bine prezintă, în primul rând, personalitatea pictorilor-locuitori ai Chișinăului, atașați de orașul lor. Chiar și acest minialbum ilustrează elocvent diversitatea scopurilor, obiectivelor și mijloacelor de expresie plastică și într-o anumită măsură, evoluția picturii în Basarabia, prin exemplul celor două genuri plastice alese.

Printre lucrările artiștilor din primul deceniu al sec. XX întâlnim motive surprinse realist, cu un acut simț artistic, ce-i drept puține la număr: crochiuri și studii modeste ale străzilor și curților din Chișinău aparținând pictorilor V. Ocușco, V. Blinov, Ș. Coșan, Al. Climașevschi, Th. Kiriacoff. Spectatorul de azi poate sesiza în aceste lucrări spiritul monoton al unui oraș provincial.

Altfel influențează spiritele portretul. În *Autoportretul* lui Al. Plămădeală, cel al lui B. Nesvedov, *Portretul Lidiei Arionescu-Baillayre*, executat de A. Baillayre, sînt redată prin procedee picturale laconice personalități remarcabile, în momente de tensiune emoțională accentuată. Lucrate mai minuțios, *Autoportretul* E. Maleșevski, *Portretul soției în pălărie neagră* al lui M. Gamburd sînt marcate de o aureolă romantică plină de mister.

În perioada sovietică, ideologizarea artei, prin intermediul politicilor expoziționale și al comenzilor de stat, limita libertatea alegerii temei și a limbajului plastic, în special în primul deceniu de după război. Demagogii calificau peisajele plain-air ca pe niște rămășițe ale impresionismului străin, burghez, care trebuia extirpat. Comisiile de preselecție făceau tot posibilul să nu permită expunerea operelor care reprezentau străzi, piețe, ulicioare vechi, incriminînd autorilor fascinația pentru relice ale trecutului.

Printre cele mai bune lucrări din anii '40 ai sec. XX vom menționa portretele: *Academicianul Dimo*, autor I. Hazov, *Vioristul Oscar Dayn*, autor M. Gamburd – lipsite de fast, dar, la timpul lor, neapreciate la justa valoare; la fel – peisaje reprezentînd suburbiile Chișinăului, de A. Vasiliev, motivele cu case distruse ale lui Gr. Fiurer, compozițiile pe tema reconstruirii Chișinăului de E. Gamburd, cele ilustrînd construcția unor cartiere noi, de D. Sevastianov. Armoniile cromatice ale acestor lucrări redau diferite stări sufletești: tristețe, compasiune față de pămîntul rănit, speranța de renaștere, resuscitare a vieții.

Începând cu a două jumătate a anilor '50, după „dezghețul” hrușciovian, evoluția artelor este determinată de un avânt creativ. Pictorii din generația care făcuse studii în centrele culturale ale României și în Occident au atins maturitatea artistică. Ei au studiat în Școala Republicană de Artă, fiind influențați de profesorul I. Hazov, stimat nu numai în mediul studentesc, dar și de colegii care tindeau spre un real profesionalism.

În mod oficial erau apreciate și promovate creațiile tematice și portretele „de producție”, în care eroul era zugrăvit la locul de muncă, dar mai reușite erau lucrările efectuate într-un cadru cameral, intim. Inspirat sînt portretele *poetului Aureliu Busuioc*, autor V. Rusu-Ciobanu; *al pictoriței Ada Zevin*, de M. Grecu; *al chirurgului N. Gheorghiu*, de A. Zevin. Pictorii din Moldova preferau să poetizeze imaginea omului (în condițiile în care în perioada sovietică interesul față de portretul intim în genere era minim), fiind sensibili la frumusețea discretă și realizînd expresia plastică în limitele picturii tonal-spațiale.

În următoarele decenii apăreau noi tendințe, se schimbau reperele în explorarea tradițiilor și, respectiv, stilistica lucrărilor. Evoluia nivelul emoțional al limbajului convențional al plasticii. În pictura de șevalet adeseori se recurgea la procedee specifice artei monumentale și decorative. Rezultate interesante genera sinteza tradițiilor postimpresionismului francez, a fauvismului și a creației populare – preferată de mulți pictori din diferite generații.

În mijlocul anilor '60, la expozițiile unionale de artă plastică specialiștii în materie apreciau originalitatea și nivelul ridicat al culturii pictorilor din Moldova, valențe ce se întrevădeau în tablourile de un optimism simbolic și în chipurile tipizate ale țăranilor. Nu mai puțin interesant erau zugrăviți reprezentanții intelectualității. Regia coloristică contribuie la afirmarea vieții spirituale active în portretele reprezentînd pe *actorul Dumitru Fusu*, *regizorul de cinema Emil Loteanu*, autor V. Rusu-Ciobanu; *scriitorii George Meniuc*, *Ihil Șraibman*, de M. Grecu; *poetul Grigore Vieru* de I. Vieru; *academicianul A. Ablov*, autor G. Sainciuc; *poetul Gheorghe Vodă*, de G. Jancov; *poetul Emilian Bucov*, de E. Bontea. Apar și portrete reprezentative, realizate în stil decorativ-monumental: *Maria Bieșu în costumul Cio Cio san*, autor V. Zazerskaia, *Maestrul al sportului E. Jugănar*, autor O. Orlova, *Maestrul al sportului L. Reabova* – autor D. Iancu.

În pictura peisagistică constatăm contrastul între vederile panoramice ale lacurilor și ale parcurilor pitorești, între construcțiile vechi, joase și blocuri de locuit noi pe dealurile Chișinăului. Amplificînd expresivitatea decorativă, utilizînd pete de culori contrastante, E. Romanescu obține o interpretare epico-romantică a tablourilor. A. Baranovici, M. Petric, I. Șibaev, S. Babiuc și alți pictori, aerisindu-și paleta, păstrează integralitatea tonalității în explorări spațiale.

Arta a avut o apreciabilă evoluție și în perioada așa-numitei stagnări (anii '70-80, pînă la perestroika), în pofida amplificării presiunilor ideologice asupra intelectualității de creație.

Pictorii de frunte din Moldova, apreciați și dincolo de hotarele republicii, ridicau probleme de creație, tot mai complicate, își apărau dreptul la creație liberă. Discuțiile în jurul operelor inovative ale lui M. Grecu, V. Rusu-Ciobanu, A. Zevin ș.a., influențau considerabil procesul de formare a pictorilor din generația nouă. Confruntarea opiniilor îndemna la conștientizarea problemelor de creație care nu corespundeau dogmelor realismului socialist, la căutarea de mijloace, corespunzătoare unei percepții subiective a lumii.

Crearea în 1965 a Muzeului de Literatură pe lângă USM a contribuit la îmbogățirea considerabilă a galeriei de portrete ale personalităților culturii naționale. Pe parcursul unui șir de ani acest muzeu a susținut financiar pictorii cu alte convingeri, achiziționând cele mai bune lucrări (atât din cele deja create cât și cele noi). Atunci s-a reliefat, printre maeștrii penelului, tendința de a crea chipuri, portrete cu caracteristici psihologice complexe. În aceeași perioadă pictori tineri ca S. Cuciuc, D. Peicev, S. Galben, L. Țonceva, V. Bahcevan, M. Statnâi, I. Țâpina, L. Sainciuc ș.a. au început să se manifeste original în genul portretistic. Ei zugrăveau chipurile într-un mod poetic, din care motiv își alegeau modelele dintre reprezentanții mediului profesional, care le împărtășeau ideile.

Interpretarea plastică de cameră se păstrează ca o tradiție culturală și în pictura portretistică a perioadei contemporane, după obținerea independenței. Însă, din varii motive, portretele personalităților remarcabile au devenit rare. Colecția Muzeului Literaturii Române nu se dezvoltă, iar tablourile achiziționate anterior au fost trecute din sălile expoziționale în depozit. Nu există o politică de stat de achiziție a exponatelor. Odată cu extinderea libertății de creație, pictorii din Moldova se află în fața unor noi ispite: cad pradă tendințelor la modă, unii preferă satisfacerea cerințelor pieței, alții aspiră să atingă așa-zisele standarde europene. Prin intermediul unor granzi sînt încurajate ideile ce contrazic criteriile estetice, comportamentul epatant, alte acțiuni ce sfidează înseși bazele artei – expresivitatea, emotivitatea, cultura profesională. Și totuși, noile tentații nu influențează considerabil creația pictorilor talentați, care prețuiesc libertatea interioară încă din perioada totalitarismului. Atitudinea lor exigentă față de propria creație poate fi exemplu demn de urmat pentru tinerii pictori.

Motivele naturii prevalează în creația pictorilor din diferite generații, proveniți de la țară, evidențiindu-se în peisaje. Dar și în creația orășenilor se simte legătura cu natura, aceasta fiind favorizată de exerciții frecvente în zone rurale. Observînd schimbările din peisajul capitalei, care se extinde pe dealuri, printre spațiile verzi, pictorii simt și tind să reprezinte particularitățile reliefului și lumina caldă emanată de un cer jos. Unii percep orașul dintr-un punct îndepărtat, alții sînt interesați de străzi și clădiri concrete.

Deosebit de tentant pentru pictori este orașul vechi, cu case joase, frontoane, porți cu piloane, încadrate de salcâmi, plopî înalți, tei înfloriți, cu pridvoare acoperite de viță-de-vie. Peisajele includ organic și biserici cu cupole îndreptate spre cer. Motive similare, unde se simte spiritul orașului ca al unei ființe însuflețite, însemnele biografiei sale uneori dramatice, le putem întâlni în creația din diferite perioade a Adei Zevin, ele constituie tema centrală a creației L. Țonceva, pasionează creația pictorilor I. Țâpina, T. Zbârnea, I. Chitroagă, V. Brâncoveanu, G. Cantor-Molotova, L. Mudrac, M. Mungiu, V. Movileanu, F. Leancă ș.a., răzbătînd și în lucrările plasticienilor începători.

Cele mai valoroase lucrări ale artiștilor plastici din Moldova sînt marcate de o viziune estetică individuală, de colorit original, de intonații irepetabile ale mesajului artistic. Utilizînd diferite stiluri și metode creative nu este simplu să apreciezi nivelul măiestriei profesionale, însă expresivitatea sinceră a autorului neapărat găsește ecou în inima spectatorului receptiv. Interesul față de om și de mediul înconjurător, manifestat emotiv de pictorul care stăpînește tehnicile artei plastice, rămîne principalul indiciu al originalității operelor de artă.

Ludmila TOMA, doctor în studiul artelor